

ACC. N:R M. 11486: 1-18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Bengt Håkansson*
Härad: *Ö. Göinge* Berättare: *"* *Kronstorp, Duvshult*
Socken: *Örkened* Berättarens yrke: *f.d. hem ägare*
Uppteckningsår: *1950.* Född år *1870* i *Örkened*

Begravning. v. 1-18.

LUF 70.

Lofs budet meddelades från man till man, utan
att någon särskild person var utsedd därtill. I de fall
då döden föregicks av sjukdom kom döden ej så ovän-
tat. Man hade dessutom nästan alltid följare i kyrkan
för den som var svårt sjuk. Därvid förekom det
ibland att den sjuka bad dem, som möjligen
hade något emot ~~den~~^{honon} sin förlätnelse. På 1870 talet
började man använda tryckta begravningsbiljetter
och något sedvare kom dödsannonser i tidningarna.
Det var dock endast de välplacerade som kostade
från sig denna utgift, som ingalunda är allmän
ännu. Till ^{begravningarna} gjordes grannarne alltefter råd och lägen-
het, samt släktingar. Något särskild beklagande av
dödsfall förekom ej.

När döden inträffade lästes ej omedelbart något.
Därmed anstod tills den döde lagts i kistan. Liket
tvättades och dess anletsdrag ordnades. På ögonen
lades mörkt för att ögonen skulle bli slutna och

munnen sammananbrycktes och hölls slutet genom
att en näsduk bands under hakan och rufp² över
hjässan. Eller också lades en bok under hakan.
Liket lades sedan på ett sofflock och tvättades
samt kammades och rakades om det behöfdes.
Liket fick nu ligga på ett sofflock eller dylikt
varifrån kistmakaren tillkallades för att lägga
in det. På den dödes bröst lades en psalmbok, det
företogs även att man lade in ellsax, dock var
detta sedan ej så vanligt. Kistmakaren efter-
sändes för att lägga matt till kista. Den dödes
säng lyflades ut och tvättades och vådrades liksom
sängkläder och sängpalmen brändes.
Det fanns alltid någon kvinna som brukade
kläda och pynta liket vilken anlitades. Till lik-
klädsel användes ~~maxipalen~~ lokalt av linne.
Omkring 1890-talet salufördes här svepningar i
butiker. Det var de som lade undan brudlin-

net att användas som svepning, men jag känner
ej till att brudgumskjortan förvarades därtill,
men fanns den kvar blev den använd till svepningen.
Ingen lades fullt påklädd i kistan. Skumpor på
fötterna brukades ej här, men förkom i grannsock-
nen Kirestad (Kronobergs län). Känner ej till att
man använt huvudbandet för de dödas svepning
ej heller att unga flickor kläddes som brudar.

Det var endast i sällsynta fall som man vid-
tog itgärder för att den döde ej skulle gå igen.
Jag känner med säkerhet ett fall från slutet av
1870-talet då en kvinna band samman stora tärnar
på sin döde fader för att denne ej skulle gå igen.
Och min fader berättade att vid en begravning ^(1866-talet) på
då han var närvarande att man bar det vatten
i vilket den döde frättat, efter begravning-
följet, och när man kom på lämpligt avstånd
från huset ~~hållde~~ hällde man ut vattnet på vägen.

Den döde hade då ej makat att gå längre än till vattnet blivit uthäldt. Talen ånhet betraktades dock dylika åtgärder med agillande och ansågs villna om att man tillfogad den döde någon aförätt och fruktade honom.

På en begravning där jag var närvarande omkring år 1900 - tog den dödes änka en hårlock från den döde. Hon hade nämligen lidit av någon epileptisk åkomma, och hårlocken skulle användas såsom botemedel ifall något av barnen fick sjukdomen. Man fick ej ta något från en död utan att be om lov, varför hon när hon klippte av några hårstrån sade: "Jag ber om lov att taga några hår". Huru hårstråna sedan skulle användas vet jag ej. Wärtor kunde botas genom att bstryka dem med en döds hand. Och om ett barn lidit av svimningsanfällighet eller epilepsi och blivit återställd fick han ej se någon av föräldrarna sedan dessa dött.

ty då kom sjukdomen igen och var nu obotlig.

Ett rum i koningshuset som kunde avvaras användas som likrum. Man hängde vita lakan för jonestren, och om det var möjligt även på väggarna. Bruket att se like okänd, men grannar, som hade barn som ej sett någon död brukade gå till dit för att se den bortgångne.

Kistorna voro av samma typ som de ännu brukliga. De voro alltid svartlackerade. På 1880-talet brukade man pryda barnkistornas lock med små pappersgjärnor som klippts ur papper som glansade i guld och silverfärg. Det fanns en och annan smickare i bygden som jämte sitt vanliga möbelsnickeri även gjorde kistkistor. De första fabriksgjorda kistorna kom till socknen år 1929 och de tillhålls av kyrkovaktmästaren. De hade handtag för bärande. För cirka 100 år tillbakadä liken beuro till kyrkan voro järnringer.

inslagna i kistbottenens yttre kantar. Genom des-
sa ringar trädde ^{de} repen genom vilka bärs tån-
gerna trädde. Stångerna voro vanliga trästänger
som huggits hemma i skogen och som man ej dog
med sig hem igen. Man har hittat krännvins flaskor
i öppnade gravar. Hvar löpän till undslog med följande kistan
vid begravningar på den tid då ~~det~~ byggdes nischar
gjorde kistorna var kistmakaren sjelfs skriven till
begravningen. Han skulle påsätta och igenspika
portet, vilket skedde med vanliga spikar eller
också med frånaglar till vilka hål borrats.

Kyrkan ägde två likbärare en för stora och
en för små lik, men dessa placerades vid kyrko-
gårdens ingången och på dessa sattes kistan vid fram-
komsten och bars sedan till graven. Bären bars på
bärarnes axlar. Bärklåden förekom ej.

Det var nog vid 1850 talet man började föra
liken i vagn. Det var vanliga ~~en~~ ^{åk} vagnar som klätt

omvändigt med granris. Lockren anskaffade en lik-
vagn omkring år 1910, men det dröjde några år
innan den började allmänt användas, när den
var alltför bred i gängen för ^{av ortens} många vägar. Den dra-
ges av hästar och det anses ej skadligt för hästarna.
Andra sätt att göra den dör än att bära eller skjut-
sa dem ej känt. Utfärdstal hålles ^{numera} ej, i annan mån
än att psalmer läsas och sjungas. När utfärdstal
hölls kallades den som höll dem för "vedkastaprisör"
virket tyder på att kristen ofta placerades på
vedbacken eller liknande plats utan för hästen.
De vanliga begravningspsalmerna lämpade för den
dödes ålder och öfverlevnad sjängas. Tålet hörs van-
ligt efter kristans insjuknande. Man gjorde kristen
ur huset genom den lämpligaste dörren och den
bars av dem som utsetts därtill. Fadern brukade
ej bära sonen, men däremot söner och svärsöner
bära fadern. — Särtingen det gällde gämnar eller
-7-

åtsände procession gå de närmaste släktingar-
ne främst. När det åtsände procession skulle man
köra mycket sakta, det ansågs opassande att köra
fort. De som ej hade egna hästar gingo till pots och
kunder utan svårighet följa med. När man kom på
cirka 150 meters avstånd från kyrkan stannade man
och inväntade ringningen, vilken ej påbörjades förr
än prästen anlåtit och ensig tiden inne. Vid kyrko-
ingången placerades kistan på den förut nämnda
bären som sedan bars på axlarne fram till graven
där den nedförlades. Likbärarne ha ej använts på de
sedna 75 åren (ungefär). I själva processionen
gingo de närmaste släktingarne främst, man och
kvinnan följdes åt, men i öfrigt gick man hur som
helst. När likbärarne upphörde att brukas bar
man kistan fram med tillhjälp av s. k. likhanddukar
som tillhåndsålles av kyrkovården Jöns Persson
i Lönstorp. När den döde bars fram till graven

gick klockaren före och sjöng. Detta bruk
upphörde för ungefär 40 år sedan. Prästen och klockaren
mötte ^{sedan} vid kyrkogårdarna och gick före
processionen och före de presbiterarne fram
till gravsten.

Jag har hört berättas att ajävspejlingens
låt lyftes över kyrkomuren och sedan begravdes
på en särskild plats som man kallade ajävspej-
lingarv. - Jordfästning och begravning ägde
rum om söndagarne före gudstjänstens början
kl. 10. Jordfästning i kyrkan minnes jag från
slutet av 1870 talet och det hade sål även tidigare
förelämnat, men blott för de förnåmre. Kyr-
kan var prydd med granis och blommar. Prästen
håller numera ej begravningstal. Sedan att anhöriga
eller vänner hålla tal är ej gammal och ej heller
allmän. - Själavgraving äger rum så snart dödfallet
anmält dock skulle detta ske innan kl. 10 f. m. annars

blev det ej ringt förr än dagen efter. Det var de som trodde att den døde ej fick någon rö förr än ringningen skett. Var det en person över 15 år som dött började man med den stora klockan, annars med den lilla. Begravningsringning förkom vid alla jordfästningar, men ville man ha efterringning var det en extra avgift av 50 öre.

Begravningskalas förkom alltid i äldre tider alltefter råd och lägenhet. Man samlades i sorgehuset i så god tid att man kunde intaga måltid och hålla begravningsläkt. Gästerna hade alltid förning med sig bestående av bröd och sovel, ost och smör. Dessutom rogrynsgröt å tennefat. Läsom mellanmål brukade man servera en grötbit samt en sup. - Byakotjänaren hade 2 kr för grav och ringning samt 50 öre därtill om det skulle vara efterringning. Dessutom var det brukligt att pingarne skulle hava traktering vid kyrkan. Det bejök dem

ett halvt stop brännvin, samt ost och bröd som till-
tagg. Denna träktering togs bort av prästerskapet i
begin av 1890 talet. Man samlade vid begravning
ihop pengar till kokerskan. Man kom även ihåg de
fattiga med gärr.

Kyrkogården var inhägnad med dubbel sten-
mur så hög att den gjorde fred för djur. De tre ingän-
garna till kyrkogården voro ej tillslutna med grin-
dar. Inträdet för kreatur omöjliggjordes på det
sätt att i murens ingångsöppning var grävd en
en cirka 3 alnar djup grop, och såsom bro över den
na grop hade lagts ett järngaller vars öppningar
vor så stora att en fullvuxen person kunde gå där-
över, men man måste hjälpas ~~xx~~ genom att bära dem
över. För ungefär 70 år sedan sattes dock grindar,
men gallerna ligo länge kvar, fastän man
lagt bräder på dem så att övergången ej försvarades.

De olika byarne hade ej egna gravplatser.

Det förekom att vissa familjer betingade sig en viss
gravplats för, och omedelbart erlade de därför någon av-
gift. Annars öppnades gravarna efter varandra i linier
utan hänsyn till den dödes sociala ställning i livet. Men-
kar blevo således ej jordade jämte varandra därest
de ej dött samtidigt. Privata gravplatser köjades köpas
i början på 1930-talet. Dödfödda ^{och döpta} barn brukade man fö-
ra till graven på samma gång som någon äldre sötida.
Opfullgjorda goster släpades in i de luftkammor som
funnos i grunden på kyrkans ^{norra sida} öfvergångs-
begravdes i ett hörn vid den västra kyrkväggens norra
sida och intill kyrkomuren. Detta hörn har jag hört
gamla personer för i tiden kalla "sjölspejling av en".
Graven grävdes så snart begravningsdagen fastställdes.
Den grävdes av kyrkvaktmästaren. ~~De~~ De funna benen sökte
man döda i den uppgår ända jord. Graven igenstopp-
lades av begravningsgästerna, och ~~man~~ döda ärend hade
placerat spadar runt omkring gravkullen. Vid gravens

hurvändera ställdes den spede prästen skulle använ-
da vid jordfästningen. Denna språde var ytterst liten
och skulptändan var i form av ett kors. Omedelbart efter
Lillskottlandet pålades de kransar som medförts. Gra-
varne hava alltid grävts i rikningens öster-Väst. Grav
som ständigt hölls öppna har ej funnits.

Nemura finns endast gravvårdar av svart granit
i min beaktning på 1870 talet voro gravvårdarne av trä. Endast
en av marmot. Upmärksamer voro i form av ett kors och
någon gång såg man på kors armarne en snittad bild
av en drottning. I vårdens ena sida var målat den kortgån-
nes namn, och å den andra en psalms vers. Jag har ej sett
mer än en gravvård av gjutjärn och denna var i form
av ett kors som var fäst på ^{en} sockel av sten. Den som
vilade under denna vird hade omkommit genom olycks-
händelse och bar, utom data, följande inskrift.

"Du vandrare som slämnar här vid denna gravvård
se och lär hur vanskeligt detta livet är och dets

hur viktigt de man vet på döden följis evighet
Var stäcke redo som sig bör Du döt ej när du var du dör

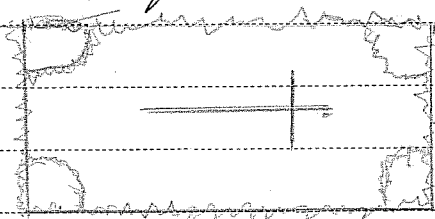
Kyrkorådet bestämmer ^(numera) gravvårdarnas höjd
Beträffande pryddandet av gravkullarne är det nu-
mera brukligt ett närmast värdens ordnas ett litet
blomland för vilket planteras rosor pelargonier pen-
seer primula m. gl. blommor. Heltigen äro de nya gra-
varne ännu omgivna av en buskoms häck. På 1870 och
80 talet var hela graven ordnad som ett blomland
och blommor sålles ännu i glas eller brukor. Det finns
ej mer än en grav som värdes av kyrkorådet sedan
några år tillbaka. Kransar av plåt eller metall har
ej förkommit på många år. Primanté hus på grav
ej brukligt. Endast en eldsejare har förstås
gravsatts här den 3 januari detta år. Någon särskild
föreläsning om kyrkogårdens rätt numera ej, men för
60-70 år sedan och länge tillbaka användes den vigda
kyrkogårdens i vittskriftligt syfte. Kan förstå ej något

särskild ~~vid~~ betydelse vid den som först begravdes
på en ny kyrkogård. Inom socknen finns flera
ställen där man begravde dem som dött i striden
på 1700 talet. När någon omkommit på våld-
samt sätt utmed en väg eller där hettats död be-
skade man kasta upp en jirhög på platsen. Det
ålar, seden var och en som gjordes förbi att
kasta dit litet jir och så hålla bälet vid makts.
Endast på ett ställe i Skene har på 1700 talet be-
gravts en man som begått självmord. Han begravs
i en käll och platsen är ännu känd.

Bårhus har junnits här i socknen i en 40 tal
år, men det användes huvudsakligen för förvaring
av fisk och dylikt och endast sällan sattes dit
någon död. År 1947 byggdes ett gravkapell och nu
görs de döda dit och inläggs där, till dess jord-
fästning sker i kyrkan.

Någon från den döds hem och till kyrkan när³
-15-

begravningen skulle ske myckes alltid med
granris från detta sätt
Det var små vackra

granar som man
lade ut det med och
hackad granris ströddes tunt över, eller också vit
sand. Den dödes initialbokstäver brukade också
läggas där. Oftast uppreades också små granar i
hörnen. Dylik myning förekom mitt för varje hus
som likelaget skulle gäddas för, åtminstone
inom den närmaste byn, eller hos dem som påk-
nat bekantskap med den dörde. Detta bruk har
fortlevat ända tills nu, då den dörde föras till
kärhuset. Det ansågs som en bevisbärning för
den dörde. Den första träpta begravningskrans
jag såg var från 1889 då en folkskollärare begravdes.
Annars bestod de sårjante spjef kransar av blom-
mor eller granris som pryddes med peppars blommor.

På 1870 talet och tidigare tillverkade man minnes tavlor för små barn. Barnets gudmor skulle omlesörja och bekosta en sårdan. Ofta blev den inramad och hängdes upp på vägg²en, även om den ej försägs med barn. I kyrkan upphängdes inga tiarsar. Minnesavlorna bestådes av någon kvinna som var kunnig i att tillverka pappersblommor och ägnade sig där³ till. Minnesavlor skrevs eller tecknades barnets födelse- och dödsår jämte lämplig psalmvers.

Sorgdräkten ~~är~~ har alltid varit svart, och möjligt är att kvinnorna till densamma använde vitt förkläde. På huvudet hade kvinnorna svart ^{huden} schallet. Skännen hatt eller svart mössa. Bruket med svart sorghatt och stöja torde ej vara mer än cirka femtio år, och brukades av dem som voro välstuerade. Bruket med sorgband på armen är ej gammal.

Borgertlig begravning förekommer ej, eller har förekommit så vitt jag känner.

Det är endast i undantagsfall fackförenings fanor deltagit i processionen, och när det skett har även fanan införts i kyrkan, men de hava hållit sig något bak om själva likföljet. Prästerskapet har ej gjort någon invändning häremot. Militärbegravning har ej förekommit, ej heller känner jag att villämba medborgare jordats här. Känner ej till om här numera finns någon begravningskassa. Det har en gång funnits en sådan, och då erlade medlemmarna en person vid dödsfall. Den var kombinerad med sjukkassa. Begravningsentreprenörer finns ej. Bruket att begravningsgästerna skulle igensätta gravar upphörde för ett trettiotal år sedan.

Av listans öfriga frågor har jag mig ej något med säkerhet bekant, men möjligen kan jag återkomma på några.